

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ห้องสมุดโรงเรียนถือได้ว่าเป็นแหล่งวิชาการที่สำคัญในโรงเรียน เพราะห้องสมุดสามารถให้บริการด้านความรู้ สื่อประกอบการเรียนการสอน และเป็นสถานที่ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนอย่างกว้างขวาง อันเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตตลอดจนเป็นแหล่งพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียนด้วย

กรมสามัญศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของห้องสมุดโรงเรียนดังกล่าว จึงได้ประกาศให้ทุกโรงเรียนพัฒนาห้องสมุด และบรรจุค่าให้มีภาระใช้ประโยชน์จากห้องสมุดให้มากยิ่งขึ้นโดยการจัดโครงการ "จัดห้องสมุดเป็นโรงเรียน" คือการดำเนินการเพื่อให้ห้องสมุดสามารถให้บริการทางด้านการอ่านอย่างกว้างขวาง ปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักวิธีศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอนให้มากยิ่งขึ้นโดยความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่าย (กรมสามัญศึกษา, 2533)

สืบเนื่องจากโครงการ "จัดห้องสมุดเป็นโรงเรียน" ดังกล่าว ครูบรรณารักษ์มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้โครงการนี้บรรลุผลสำเร็จลงได้โดยการจัดเตรียมสื่อตามที่ครูผู้สอนกำหนดเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน ทรินยากรห้องสมุดทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์หรือวัสดุทัศน-วัสดุสามารถใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนได้ทุกประเภท โดยเฉพาะภาค เพราะเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่ห้องสมุดสามารถจัดทำขึ้นเองได้ โดยการตัดเรื่องและภาพที่สำคัญและน่าสนใจจากหนังสือพิมพ์ วารสาร หรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ เก็บไว้เพื่อการค้นคว้า โดยการผนึกลงบนกระดาษให้ข้อความต่อเนื่องกัน ให้ตัวเรื่องและแยกเป็นเรื่องๆ จัดเก็บเข้าแฟ้มแต่ละแฟ้ม

(กุลรัสมิ์ ภูมิมาศ, 2522) การใช้กฤตภาค เป็นสื่อการเรียนการสอนจะทำให้เด็กเรียนมีความสนใจเรียนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของโสภณพรรณ นามวงศ์ (2513) ได้ทำการวิจัย เกี่ยวกับการใช้หนังสือพิมพ์รายวัน เป็นอุปกรณ์การสอนของครูสังคมศึกษา ผลปรากฏว่านักเรียนสนใจเรียนวิชาสังคมศึกษามากกว่าเดิม กฤตภาค เป็นสิ่งพิมพ์ที่ตัดจากหนังสือพิมพ์ ดังนั้นจึงน่าจะมีผลต่อการเรียนการสอน เช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์

ในสภาพปัจจุบันห้องสมุดโรงเรียนมักมีการจัดทำกฤตภาคไว้บริการ เสมอ เนื่องจากได้ตระหนักถึงคุณค่าของกฤตภาคในด้านต่างๆ เช่น ใช้ในการค้นคว้าอ้างอิง ใช้เป็นอุปกรณ์การเรียนการสอนตลอดจนใช้เป็นอุปกรณ์ในการจัดนิทรรศการ (รัญจวน อินทรกาแหง, 2519) เมื่อเปรียบเทียบคุณค่ากับต้นทุนการผลิตแล้วจะเห็นว่าคุ้มค่ามาก อาจกล่าวได้ว่าแทบจะไม่ต้องใช้งบประมาณในการจัดหาเลย นอกจากนี้ยังช่วยบรรเทาปัญหาที่ว่าโรงเรียนขาดอุปกรณ์การสอน ไม่มีหนังสือให้เด็กอ่าน ไม่มีงบประมาณของทางราชการสนับสนุน หรือไม่มีแหล่งให้ความช่วยเหลือ (โกชัย สาริกบุตร, 2526)

ส่วนการดำเนินงานกฤตภาคทั้งในด้านงานบริหาร งานเทคนิค และงานบริการของห้องสมุดโรงเรียนแต่ละแห่งก็แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับวิจารณภาพของครูบรรณารักษ์ตลอดจนความเพียงพอของจำนวนบุคลากรในห้องสมุด โดยส่วนใหญ่แล้วห้องสมุดโรงเรียนมักจะมีตำแหน่งครูบรรณารักษ์เพียง 1 หรือ 2 ตำแหน่งเท่านั้น และมีครูที่ทำหน้าที่ปฏิบัติงานสอนมาเป็นครูช่วยงานห้องสมุด แต่ครูที่มาช่วยงานห้องสมุดก็มีภาระในการสอนด้วย จึงไม่อาจช่วยงานห้องสมุดได้อย่างเต็มที่ ครูบรรณารักษ์จึงต้องรับภาระหน้าที่หนักที่สุดในการดำเนินงานห้องสมุดแต่ผู้เดียว การดำเนินงานเกี่ยวกับทรัพยากรห้องสมุดแต่ละประเภทจึงต้องเฉลี่ยกันไป แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะ เน้นทรัพยากรห้องสมุดประเภทหนังสือ เป็นหลัก ซึ่งทำให้การดำเนินงานเกี่ยวกับทรัพยากรห้องสมุดประเภทอื่นๆ รวมทั้งกฤตภาคได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร แต่สำหรับโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ขึ้นย่อมจะมีครูบรรณารักษ์เพิ่มขึ้น เป็นสัดส่วนกัน ทำให้สามารถแบ่งงานในความรับผิดชอบได้อย่างทั่วถึง ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานกฤตภาคเป็นไปอย่างสม่ำเสมอด้วยเช่นกัน เนื่องจากมีผู้ที่รับผิดชอบงานส่วนนี้โดยตรง

ในการดำเนินงานกวดภาคนี้ต้องใช้ใช้เวลาและแรงงานเป็นอย่างมาก ในขณะที่ การใช้บริการยังอยู่ในระดับน้อย แต่หากพิจารณาให้ชัดเจนจะพบว่าการใช้กวดภาค อยู่ในระดับน้อยนั้น เนื่องจาก เป็นผลที่ได้จากการนำเป เทียบกับทรัพยากรห้องสมุดประเภท หนังสือ หรือวารสาร ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติ เพราะทั้งหนังสือและวารสารจัดได้ว่าเป็น ทรัพยากรหลักของห้องสมุด แต่หาก เปรียบ เทียบกับทรัพยากรห้องสมุดประเภทอื่น ๆ ที่ นอกเหนือจากหนังสือและวารสารแล้ว ปรากฏว่าผู้ใช้มีความต้องการใช้ในระดับใกล้เคียง กับกวดภาค และบางครั้งอาจมีความต้องการใช้กวดภาคมากกว่าทรัพยากรห้องสมุดประเภท อื่นอีกหลายประเภท ดัง เช่นจากงานวิจัยของกาญจนา พุทธิมนต์ (2530) พบว่านักเรียน นาย เรือมีความสนใจใช้กวดภาคมากกว่าหนังสือประเภทต่าง ๆ จุลสาร และ วารสาร แสดงว่าผู้ใช้ห้องสมุด เฉพาะก็ยังมีความต้องการใช้กวดภาคอยู่ จึงน่าที่จะได้ศึกษาผู้ใช้ใน ระดับโรง เรือนบ้าง

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จะได้ศึกษาการดำเนินงานและการใช้บริการกวดภาคใน ห้องสมุดโรง เรือนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เฉพาะที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร เนื่องจากโรง เรือนในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มักมีความ เจริญ และมีความพร้อมมากกว่า โรง เรือนในต่างจังหวัด เมื่อ เทียบกับโรง เรือนในขนาดเดียวกัน นอกจากนี้แล้วโรง เรือน ในต่างจังหวัด มักจะยึดโรง เรือนในกรุงเทพมหานคร เป็นแม่แบบในการดำเนินการอยู่แล้ว ดังนั้นผลการวิจัยครั้งนี้ จึงจะสามารถชี้ เป็นแนวทางในการดำเนินงานและการให้บริการ กวดภาคของห้องสมุดโรง เรือนมัธยมศึกษาทั่วประเทศได้ เช่นกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานกวดภาคในด้านงานบริหาร งานเทคนิค และงาน บริการ ของห้องสมุดโรง เรือนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาสภาพการใช้และความต้องการใช้บริการกวดภาคของครู และ นักเรียนในโรง เรือนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานของการวิจัย

1. การดำเนินงานภาคการศึกษาด้านงานบริหาร งานเทคนิค และงานบริการ จะแตกต่างกันไปตามขนาดของโรงเรียน
2. ความต้องการ และการใช้ภาคของครูและนักเรียนจะแตกต่างกันไปตามขนาดของโรงเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาสภาพการดำเนินงานภาคการศึกษาด้านต่าง ๆ ได้แก่ การดำเนินงานบริหาร ประกอบด้วยงานที่เกี่ยวกับการวางแผน กำหนดนโยบายต่าง ๆ การดำเนินงานเทคนิค ประกอบด้วยงานที่เกี่ยวกับการคัดเลือก การจัดทำ การทำบัตร รายการหรือบัตรตรวจในภาค การจัดเก็บ ตลอดจนการคัดออก และการดำเนินงานบริการ ประกอบด้วยบริการต่าง ๆ ที่จัดให้แก่ผู้ใช้ ได้แก่ บริการยืม-คืน บริการให้ใช้ ภาชนะห้องสมุด บริการถ่ายเอกสาร และ บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่ครูบรรณารักษ์ประสบในการดำเนินงานภาค นอกจากนี้ จะได้ศึกษาถึงสภาพการใช้บริการภาค ตั้งแต่วัตถุประสงค์ในการใช้ วิธีการใช้ ปัญหาในการใช้ ประโยชน์ที่ได้จากการใช้ ความต้องการในการใช้ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการใช้บริการภาค

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

โรงเรียนที่จะนำมาศึกษาจะเลือกมาร้อยละ 20 จากโรงเรียนขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่นิเศษ ทั้งนี้ไม่รวมโรงเรียนขนาดเล็ก เนื่องจากมีเพียง 1 แห่ง เท่านั้น ดังนั้นจากจำนวนโรงเรียนที่เป็นประชากรทั้งหมด 104 โรงเรียน จึงได้จำนวนโรงเรียนที่จะนำมาศึกษาครั้งนี้ 21 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

1. ครูบรรณารักษ์ เลือกเฉพาะครูที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นหัวหน้าห้องสมุด โรงเรียนละ 1 คน จะได้กลุ่มตัวอย่างครูบรรณารักษ์ทั้งสิ้น 21 คน

2. ครูผู้สอน เลือกเฉพาะครูที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นหัวหน้าหมวดวิชาต่าง ๆ ของแต่ละโรงเรียน เพื่อเป็นตัวแทนงานการประมวลความคิดเห็นจากครูในหมวดวิชา จะได้กลุ่มตัวอย่างครูผู้สอนทั้งสิ้น 212 คน

3. นักเรียน เลือกเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากเป็นชั้นที่ได้ผ่านการเรียน หรือกำลังเรียนวิชา "หล. 011 การใช้ห้องสมุด" หรือวิชา"ท.018 การศึกษาค้นคว้าเบื้องต้น" หรือวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวกับห้องสมุด โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างห้องเรียนละ 1 คน จะได้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนทั้งสิ้น 531 คน

ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครูบรรณารักษ์ 21 คน ครูผู้สอน 212 คน และนักเรียน 531 คน รวมทั้งสิ้น 764 คน

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ ในขั้นต้นได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องเกี่ยวกับภาค จากหนังสือ วารสาร และเอกสารต่าง ๆ ตลอดจนศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและการทดสอบ ใช้แบบสอบถาม ซึ่งจะมีแบบสอบถาม 2 ชุดดังนี้

แบบสอบถามชุดที่ 1. เป็นแบบสอบถามสำหรับครูบรรณารักษ์ เพื่อสอบถามในด้าน^๑การดำเนินงานภาค ประกอบด้วย

- ตอนที่ 1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับห้องสมุดและภาค
- ตอนที่ 2. การดำเนินงานบริหาร งานเทคนิค และงานบริการของภาค
- ตอนที่ 3. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานภาค

แบบสอบถามชุดที่ 2 เป็นแบบสอบถามสำหรับครูผู้สอน และนักเรียนเพื่อสอบถามในด้านการใช้ภาค ประกอบด้วย

- ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 สภาพการให้บริการห้องสมุดและกตภาค ประกอบด้วย

- ก. สำหรับผู้ที่เคยใช้บริการกตภาค ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ในการใช้ วิธีการใช้ ปัญหาในการใช้ และประโยชน์ที่ได้จากการใช้กตภาค
- ข. สำหรับผู้ที่ไม่เคยใช้บริการกตภาค ประกอบด้วย สาเหตุของการไม่ใช้ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการใช้กตภาค

ตอนที่ 3 ความต้องการในการใช้กตภาค

ตอนที่ 4 ความคิด เห็นและข้อ เสนอแนะ

แบบสอบถามที่สร้างขึ้นจะทำการทดสอบก่อนกับโรง เรียนที่แม่เฒ่า เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 โรง เรียน เพื่อทราบข้อบกพร่องแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามไปแจกเองตามโรง เรียนต่าง ๆ ที่ใช้ เป็นกลุ่มตัวอย่าง

3. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามสำหรับครู บรรณารักษ์จะนำมาวิเคราะห์โดยใช้สูตร เพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน ส่วนข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามสำหรับครู นัก เรียนจะได้นำมาวิเคราะห์โดยการ ใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for Social Sciences) ในการวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อ เสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานกตภาคให้สอดคล้องกับสภาพ การใช้และความต้องการของครูและนัก เรียนในโรง เรียน
2. ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานกตภาคสำหรับห้องสมุดโรง เรียนที่ยังไม่มี การจัดบริการกตภาค

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

- ภคตภาค (Clippings)** คือบทความ ข่าว ภาพ แผนที่ หรือ เรื่องราวที่มีคุณค่า มีประโยชน์แก่ผู้ใช้ห้องสมุดโดยตัดมาจากวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์รายวันหรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ บทความ ข่าว ภาพ หรือ เรื่องราวต่าง ๆ ที่ตัดมา บรรณาธิการจะนำมาติดบน แผ่นกระดาษที่มีขนาดเท่า ๆ กัน บอกแหล่งที่มาคือ ชื่อ หนังสือพิมพ์ วารสาร พร้อมทั้ง เลขหน้า วัน เดือน ปี ของ สิ่งพิมพ์นั้น กำหนดหัวเรื่อง แล้วรวบรวมใส่แฟ้มสำหรับ บริการต่อไป
- งานบริหารภคตภาค** หมายถึง การกำหนดนโยบาย วางรูปแบบ หาวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ภคตภาคดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยได้แก่ การกำหนดงานภคตภาคลงในแผนภูมิการดำเนินงานของห้องสมุด การจัดบุคลากร การจัดสรรงบประมาณ ตลอดจนการนำใช้ หนังสือ เป็นคู่มือในการดำเนินงานภคตภาค
- งาน เทคนิคของภคตภาค** หมายถึง งานที่จะต้องใช้วิชาการและวิธีการบางอย่างโดยเฉพาะ ในการปฏิบัติงานภคตภาค ก่อนที่จะให้บริการแก่ ผู้ใช้ ได้แก่ การคัดเลือก การจัดทำ การทำบัตรรายการ หรือบัตรบรรณานุกรม การจัดเก็บ ตลอดจนการคัดลอก
- งานบริการภคตภาค** หมายถึง งานที่ห้องสมุดจัดขึ้น เพื่อให้ผู้ใช้ห้องสมุดได้รับความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าได้แก่ บริการยืม-คืน บริการนำใช้ภายในห้องสมุด บริการถ่าย เอกสาร หรือบริการอื่น ซึ่ง อาจต้องเรียกภคตภาคประกอบบริการให้บริการ เช่น บริการตอบ คำถามและช่วยการค้นคว้า